

ÖTVEN ÉVE A PÁLYÁN

Pogány Judittal beszélgettünk

Pogány Judit Kossuth-díjas, Jászai Mari-díjas színésznő, érdemes művész, a Halhatatlanok Társaságának örökös tagja. 2015. november 1-én ünnepelhették, hogy kerek ötven esztendeje van a pályán. Ezalatt az idő alatt rengeteg csodálatos, és nagy szerepet játszott el színpadon és filmvászon, számos mesefigurát személyesített meg felejthetetlenül. Nemzedékek nőttek fel a kis Vukon és a Szaffin. Arra kértem, hogy meséljen nekünk erről az ötven évről, színházakról, szerepekről, kollégákról. Beszélgetésünk közben a művésznő, többször említette a szerencsét, de mi tudjuk, hogy a csodában, amit esténként átélhetünk a nézőtérén, ott a sugárzó tehetség, a hatalmas erő és szenvedély. Ez, a mi szerencsénk.

Kérem, hogy meséljen arról, hogy kezdte a pályáját és milyennek látta Ön a kaposvári színházat!

Valóban megélhettem a kaposvári színház legendás, mindenki által ismert, és a szakma által elismert csodálatos korszakát, de én a színháznak az ezt megelőző, ugyancsak érdekes időszakába léptem be, 1965. november 1-én, ötven évvel ezelőtt. Az, akkor még mindig, az '56 utáni politikai feszültségek hangulatát hordozó színház volt. Az igazgató Gáti György és Horváth Jenő főrendező hallgatott meg, és vett föl engem segédszínésznek. Nem sokkal később politikai kihallgatások kezdődtek kettőjük ellen, és a társulat nem is tudta őket megvédeni. Horváth Jenő akkor az ország egyik legjobb rendezője volt, de leváltották, mert nagyon aktívan vett részt a forradalomban, és később sem kapott munkát. Ma már senki nem tudja ki volt ő, úgy hívták, G. Horváth Jenő, a G. gonoszt jelentett, mert annyira nem tudta elviselni a tehetségtelenséget, hogy képes volt egy primadonnát elküldeni kalauznak, ha nem érezte benne a tehetséget. Gáti György sem maradhatott a színház élén, hanem kineveztek egy új igazgatót, aki semmit nem tudott a színházról, eredeti foglalkozása pék volt. Ez a feszültségekkel terhes időszak és a hozzá nem értés olyan módon rombolta le a színházat, hogy a legjobb darabokra sem ültek be a nézők, és a társulat tagjai menekülésszerűen szerződtek el más színházakhoz.

Nem vették el a kedvét a pályától ezek az események?

Hogy akkor miért nem hagytam abba, az rejtély. Talán a legyőzhetetlen belső ösztön tartott a pályán. Alkatilag, külsőre, nem is lettem volna színésznek való, de én tudtam, éreztem, hogy milyen erős belső átélésre vagyok képes. A szerencse is segített, sőt, ha szakmai életem indulásából kivennénk a szerencsés pillanatokat, valószínűleg nem is lennék a pályán. Szerencsére 1968-ban oda-szerződött Zsámbéki Gábor rendezőnek a

főiskoláról, tőle kaptam az első igazán jó szerepeket. Szegedről pedig, főrendezőnek jött Komor István, akinek az első rendezésében már én játszottam a női főszerepet. Beindult a pályám, elkezdtem csodálatos szerepeket játszani. Úgy foglalhatom össze, hogy akkor a döbbenettől és a boldogságtól szinte elájultam, és huszonöt évig nem is tértem magamhoz. Olyan sorozatot kaptam feladatokból, amire alig van magyarázat. Csodákat játszhattam el, a legnagyobb rendezőkkel. Döbbenetes tehetségű emberek fordultak meg ott, Jeles András, Gotthár Péter, Ács János, aki a közelmúltban meghalt sajnos, ő a főiskoláról úgy került ki, hogy megmagyarázhatatlan érzékenységu tehetség volt, nagy veszteség, hogy a betegsége miatt, lefelé ívelt a pályája, és halálakor a fiatalok alig ismerhették. Ő volt a híres Marat halálának a rendezője. **Eőrsi István**nal együtt, aki akkor dramaturg volt Kaposváron, találták ki a Marat halálának világát, politikai ütőkéességét. Az előadás miatt nyolc éven át zarándokolt a közönség Kaposvárra, volt, hogy tizenhat fellobogózott busz futott be egyszerre, éneklő egyetemistákkal. Ezt Gazdag Gyula filmrendező barátunk, aki akkor épp Kaposváron tartózkodott, le is filmezte. Ekkor voltak a híres virágos előadások, amikor mindenki szorongatott egy kis csokor hóvirágot, majd a végén felállva tapsoltak, és a virágokat bedobálták a színpadra. Boldog vagyok, hogy átélhettem ezeket az estéket. Tehát, az első, nagyon nehéz időszak után, maga a csoda jött el. Zsámbéki Gáborhoz azután odajött társnak Babarczy László, később Babarczy két tanítványa, Ascher Tamás és Szőke István is. Keletkezett egy mag, amihez azután kivételes tehetségek csatlakoztak, színészek, rendezők egyaránt. Egyre több olyan ember került oda, akik együtt, egy értékrend szerint tudtak gondolkodni. Óriási dolog, amikor tömegereő alakul ki, nem a féltékenység győz, vagy nem az egyéni előrelépés igénye, hanem az együtt gondolkodás. Egy próbafolyamat alatt, anélkül, hogy kimondanánk – mert ez soha nem hangzott el, hogy mi politikus színház vagyunk – az értékrendünk és a színházi ízlésünk annyira közös, hogy ezek összeadódása folytán döbbenetes erejű előadás jöhet létre. Ez az erő

fotó: Nagy Gergő

segítette a kaposvári színházat, hogy huszonöt-harmanc évig azonos értékű színház tudott maradni. A kaposvári idők sok-sok ajándékot jelentettek szakmailag, a legizgalmasabb, legtehetségesebb emberekkel dolgozhattam együtt, és csodálatos szerepek sorát játszhattam el. Persze az óriási barátságok néha óriási veszteséget is okoztak amikor valaki elment, meghalt.

Milyen okok vezettek ennek a korszaknak a végéhez?

Elindult egy változás. Egyre több színészt vittek el forgatásokra. Eleinte a színház még megtehetette, hogy nem ad ki valakit, engem például, kétszer is hívott Jancsó Miklós és egyszer Szabó István is, de a színház érdeke úgy kívánta, hogy ne adjanak ki. Egyre nagyobb lemondásokkal járt, hogy együtt maradjunk. A rendezőket is folyamatosan hívták mindenfelé. Olyan híre volt a társulatnak, hogy már-már szétszedték a rengeteg meghívással. Végül egyre nagyobb lett a távolmaradások száma és ideje. Ez nekem is, máig kiheverhetetlen szakításokhoz vezetett, először kollégákkal, Babarczy Lászlóval, Zsámbéki Gáborral, azután magával a kaposvári színházzal is.

A szabadúszást választotta a sok-sok társulatban eltöltött év után?

Megint a szerencsét kell megemlítenem, ugyanis azt gondoltam, hogy minder társulat tele van idősödő színésznőkkel, és vendégként engem nem fognak hívni, mer egy színházi vezetőnek éppen elég gond, a társulatában lévő, általa tisztelt és nagyon szeretett idősödő színésznőnek munká

adni. De nem így lett. Elsőként Gaál Erzsí hívott meg egy Werner Schwab darabhoz, a Népirtáshoz, a József Attila Színház stúdiójába. Sajnos őt is elvesztettük az óta. Majd Balázsovits Lajos hívott a Játékszínbe, egy más után két produkcióra, azután Ascher Tamás a Katona kamrájába, szintén egy Werner Schwab bemutatóra. Ez volt az El-nöknök. Ez épp húsz éve történt, és még mindig játszunk, és minden este ünnep, amikor ott találkozunk. Hárman színésznők. *(Csákányi Eszter, Szirtes Ági, a szerk.)* úgy kerültünk össze ebben az előadásban, hogy végtelen szeretettel és kíváncsisággal tudjuk hallgatni egymást, és nem untuk meg a hosszú idő alatt, minden előadás izgalmas, nagyon-nagyon szeretjük, és rendkívül nagy örömet okoz, hál istennek, Ascher Tamásnak is. Hálás vagyok még a József Attila Színháznak és Garas Dezsőnek, aki ott megrendezte Fejes Endre Vonó Ignácát, mert Mákné szerepe a pályám egyik legnagyobb szerelme lett. Örületesen szép ajándékok voltak ezek, de a legnagyobb ajándék, a pályám vége felé, hogy az Örkény Színházba is meghívtak, Mácsai Pál és Ascher Tamás. Először vendégként, egy Ionesco egyfelvonásosra, majd később, amikor Mácsai Pali elmondta, ha mozgás lesz a társulatban, szeretne leszerződneti, örömmel mondtam igent. Ismét egy szerencsés találkozás volt, mint már annyiszor. Ha visszagondolok a kezdetekre és a folytatásra, döbbenetes szerepe volt a szerencsének a pályámon, és ez ma is így van. Kellott hozzá tehetség is, nem tagadom, de ahhoz, hogy a tehetség megnyilvánulhasson, kellenek jó helyzetek, és olyan emberek, akik felismerik. Fontos az azonos értékrend, az azonos ízlés, a közös gondolkodás. Érzem, hogy ez itt az Örkény Színházban is jelen van, és ez óriási dolog.

Van, amit szívesebben játszik, drámai szerepet, vagy vidámabbat, van legkedveltebb szerepe itt az Örkényben?

Örülök a gazdag, szélsőséges, jó szerepeknek, de a legfontosabb, hogy milyenek a partnerek, és hogy jó legyen a rendező. Egy csodálatos drámai szerepet nagyon nehéz próbálni egy gyenge rendezővel, aki esetleg olyat kér, amit én egyáltalán nem szeretnék csinálni, akkor inkább megyek egy bohózatba, egy jó rendezővel. Talán kicsit többségben vannak a drámai szerepek a pályámon, és mindegyiket nagyon-nagyon szeretem. Most a legnagyobb szerelmem Orbánné szerepe Örkény Macskajátékában. Mácsai Pál nem a régi, mindenki által ismert szövegkönyvet rendezte meg, hanem dramaturgunk Gáspár Ildikó csinált egy új színpadi változatot, visszanyúlva a kisregényhez. A régi szövegkönyvből csak azokat a részeket használta, melyek nem térnek el a kisregénytől, viszont belekerült egy fontos részlet, a nagybábonyi út, amitől még mélyebb, még csodálatosabb lett Orbánné szerepe. Nagyon szeretem Shakespeare Viharját is, vagy a János királyt, Örkény Tótéját, és A Sötétben Látó Tündér című gyereke-előadást. A mesét úgy írta Bagossy László,

hogy megírta az első nyolc sort az olvasópróbára, azután körülbelül tíz napon át együtt ültünk Mácsai Pál irodájában, és amit írt, rögtön felolvastatta velem, mérte, hogy tetszik-e neki a számból a szöveg. Így született a szövegkönyv, azután mentünk csak színpadra. Több figura jelenik meg, Tökmag királyfi, Málnácska, vakond, táltos, sárkány, öregember, farkasok, de mindenki helyett én beszélek. Ez egy olyan lehetőség, amiben lubickolhat a színész, nagyon szeretem játszani.

A Bogyó és Babócaban több mint nyolcvan szereplőnek ad hangot, ez elképesztő mennyiség, hogy lehet ezt megcsinálni?

Egyszer egy délután megszámoltam, összesen nyolcvanöt szereplő van a Bogyó és Babócaban. Minden szereplő, minden hang mögé egy személyiséget gondolok, esendőt, vagy mérgeset, vagy kisebb, vagy nagyobb termetű kislányt, kisfiút, vagy bácsit, de mivel nincs nyolcvanöt, vagy akár százhárom hangszín, – mert Csukás István Pom Pom meséiből készült hangoskönyvnél százhárom szereplőnek kellett hangot kölcsönözni – néha technikai megoldásokat kell alkalmazni. Például Patrik, a pattanóbogár, kicsit pattogva, lökdösődve beszél, kamasz fiú hangon. Ugri, a szöcskelány is pattogva beszél, de lányhangon, míg a Szelölány puha, levegős hangon szólal meg. Ez nagyon izgalmas.

Másképp kell gyerekeknek játszani, mint a felnőtteknek?

Alapvetően nem másképp, hanem jól kell játszani akár felnőtt, akár gyerekelőadásban. Tény, hogy a gyerekek általában nem szoktak udvariasságból hallgatni. Az ő figyelmüket minden másodpercben meg kell fogni, erős színeket kell használni, kicsit felnagyítottabb, hatásosabb eszközökkel, de semmiképp ne legyen hamis, viccelődős ripackodás.

Filmekben is sokat játszott, játszik.

Egész estés mozifilmekbe már régen nem kerülök be, de kisfilmekben nagyon sokat játszom. Főiskolások vizsgafilmjeiben, csak tavaly, négyben szerepeltem. Amikor hazajött külföldről Nagypál Orsi, önáló is játszottam. Két éve felhívtak Tóth Barna, akit jól ismerek, – az Eldorádóban az unokámat játszotta – hogy kisfilmet fog forgatni. Amikor elolvastam az Újratervezés forgatókönyvét, tudtam, hogy mindenképpen szeretném eljátszani. Nagyon örültem, hogy Kovács Zsoltot és engem választott.

Érzi, hogy hatással van emberekre, ha megnézik az előadásait, ha találkozni a művészetével?

Így, hetvenegy éves koromban is, még mindig hiszek abban, hogy a színház képes felpiszkálni az emberek igazságérzetét, helyrerázní az értékrendjét. Sokszor látom, akár az utcán járva, hogy milyen nyomorúságban kénytelenek élni emberek, miközben XY milliárdokat költ arra, hogy az irodáját egyik helyről a másikra költöztesse. Ilyenkor annyira szeretnék tüntetni, vagy tiltakozó mozgalmat indítani, hogy annak az összegnek pár százalékából hozzanak létre hajléktalanszállókat, vagy alakítsanak át épületeket, üresen álló lakóházakat, hogy meleg legyen és fürdési lehetőség olyan emberek számára, akik vállalnák, hogy ott éljenek. A korom és a fizikai állapotom már nem teszi lehetővé, hogy az utcára menjek tüntetni, de szívből azok mellé állnék, akik megteszik. A diákokban talán még van szív, erő és fantázia ehhez. Óriási öröm, ha egy előadás végén azt látom, hogy hatással van rájuk, hogy tetszett nekik, hogy ünneplik, és úgy mennek haza, hogy kaptak valamit. Ez nagy dolog számomra.

Fridrich Pirok

Macskajáték, Molnár Piroskával
fotó: Gordon Eszter